

І.М. Вигівська, к.е.н., доц.

Г.Ю. Хоменко, к.е.н., доц.

Житомирський державний технологічний університет

Облікові аспекти управління ризиками надання благодійної допомоги в умовах гібридної війни

У роботі розглянуто облікові аспекти управління ризиками, які виникають у діяльності суб'єктів господарювання при наданні благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сім'ям поранених та загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС). Досліджуючи питання соціальної відповідальності бізнесу в конфліктні часи встановлено існування різноманітних напрямів, форм і джерел надання та бенефіціарів благодійної допомоги. Задля ідентифікації та оцінки ризиків благодійної діяльності підприємства розроблено класифікацію операцій з надання благодійної допомоги з метою їх облікового відображення та розкриття у звітності. Встановлено вплив гібридної війни на діяльність бізнес-структур, що дозволило ідентифікувати ризики підприємства, які здійснюють благодійність для військовослужбовців з місць військових конфліктів, сімей поранених і загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС), та розробити матрицю і алгоритм управління такими ризиками задля мінімізації їх негативних економічних та соціальних наслідків.

Ключові слова: бізнес; ризики; гібридна війна; конфліктні часи; облік; облікове забезпечення; благодійна допомога; управління.

Постановка проблеми. Бізнес у конфліктні часи, спричинені проявами гібридної війни, має значний вплив на вирішення питання миру. Це ґрунтується на зацікавленості бізнес-одиниць у продовженні господарської діяльності та отриманні прибутків, розвитку компаній, впровадження інновацій та можливості інвестування. Однак, поряд з цим, бізнес перебуває під впливом негативних факторів та явищ (не лише в умовах гібридної війни, а і у повсякденні).

Гібридна війна здійснює деструктивний вплив як на мікро-, так і на макрорівнях, а також трансформує функції держави (політичну, економічну, соціальну, правоохоронну, екологічну, гуманітарну тощо) і суспільство цілому.

Наслідками прояву гібридної війни є: негативні процеси у навколишньому середовищу (екологічні збитки); втрата об'єктів власності та руйнування енергетичної, транспортної, комунальної, соціальної, житлової, виробничої інфраструктури; погіршення інвестиційного клімату; соціальне та гуманітарне навантаження; викривлення та асиметрія інформації; погіршення економічних показників тощо. Як наслідок, ймовірність негативного впливу проявів гібридної війни трансформується у ризик, який при високому ступені (рівні) реалізації може завдати критичних втрат та утворити катастрофічний стан бізнесу. Тому підприємства повинні зосередитись на мінімізації негативного впливу ризиків та забезпеченні миру через внутрішні механізми управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми міжнародних конфліктів та криз посідають центральне місце в зарубіжних та вітчизняних дослідженнях Е.Ньюмена, А.Рапопорта, Т.Сендлера, С.Я. Бескоровайного, І.Іжніна, Є.Л. Стрельцова та інші. Феномен гібридної війни тією чи іншою мірою у своїх працях розкривали такі дослідники як: Ф.Г. Хоффман, М.Айшервуд, Є.Магда, Н.Власюк, І.Тодоров, Г.Динис, І.Руценко, О.Феденко, В.Панасюк, Г.Почепцов, А.Близнюк, В.Горбулін, О.Базалук, Р.Додонов.

Питаннями облікового забезпечення окремих методів управління ризиками діяльності бізнес-одиниць займалися такі науковці: І.О. Арлюкова, З.В. Гуцайлюк, А.Ш. Джангетов, М.О. Козлова, В.І. Ткач, А.С. Толстова, Е.В. Цветкова, А.Е. Шевелєв, Е.В. Шевелева, С.І. Шкирман та інші.

Питання облікового забезпечення управління ризиками, які виникають у діяльності суб'єктів господарювання при наданні благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сім'ям поранених та загиблих в зоні Антитерористичної операції (далі – АТО) (на території проведення Операції об'єднаних сил (далі – ООС)), наразі лишається недослідженим.

Метою дослідження є окреслення можливих видів благодійної допомоги, що надаються суб'єктами господарювання військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сім'ям поранених та загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС), задля ідентифікації ризиків такої благодійності та їх наслідків, а також визначення механізму управління ними і розробки відповідного облікового забезпечення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Дії агресора через засоби гібридної війни викликають беззаперечний негативний вплив на соціально-економічний розвиток нашої країни. В умовах

гібридної війни та військового конфлікту мало захищені верстви населення держави відчувають тиск. Це зумовлює актуалізацію питання соціальної відповідальності бізнесу задля підвищення добробуту суспільства, зупинення негативних демографічних процесів, створення сприятливих умов ведення господарських відносин тощо.

Одним із проявів соціальної діяльності, яку здійснюють суб'єкти господарювання, є благодійність. Соціальна відповідальність підприємства перед суспільством здійснюється шляхом надання підприємствами благодійної допомоги. Нормативно-правова регламентація бухгалтерського обліку благодійної допомоги та розкриття інформації про цю складову соціальної відповідальності бізнесу відбувається згідно Податкового кодексу України [5], Законів України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [1], «Про соціальні послуги» [4], «Про гуманітарну допомогу» [3], «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [2] та Положень (стандартів) бухгалтерського обліку [6].

Задля розвитку взаємодії підприємств, держави та місцевої громади необхідним є обґрунтування необхідності побудови соціально відповідальної стратегії підприємств в умовах гібридної війни та визначення ризиків, а також розробка пропозицій щодо надання благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сім'ям поранених та загиблих у зоні АТО.

Існування різноманітних напрямів, форм, джерел надання та бенефіціарів благодійної допомоги не реалізується в практичній діяльності суб'єктів господарювання, однією з причин чого є відсутність належного правового регулювання бухгалтерського обліку операцій з надання благодійної допомоги.

У розрізі вирішення вищеприписаної проблеми, а також для можливості ідентифікації та оцінки ризиків благодійної діяльності, розроблено класифікацію операцій з надання благодійної допомоги з метою їх облікового відображення та розкриття у звітності. Відповідно до запропонованого класифікаційного підходу нами виокремлено такі класифікаційні ознаки:

1) за напрямом (надання адресної допомоги конкретним особам; інвестиції в розвиток соціальної інфраструктури і впровадження інновацій у соціальній сфері; реалізація чи фінансування соціальних проєктів, спрямованих на вирішення соціальних проблем військовослужбовців з місць військових конфліктів, сімей поранених та загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС));

2) за формою (фінансовий актив; нефінансовий актив, «in-kind giving» програми; «pro-bono» послуги; корпоративне волонтерство);

3) за бенефіціарами (набувачі благодійної допомоги (юридичні та фізичні особи, які потребують допомоги); отримувачі благодійної допомоги (неприбуткові організації згідно Реєстру неприбуткових установ та організацій)),

4) за джерелами забезпечення (допомога, що надається за рахунок операційних витрат підприємства; допомога, що забезпечується сформований резервом підприємства).

Для можливості теоретичного обґрунтування напрямів розвитку облікового забезпечення управління ризиками соціально відповідальних підприємств (щодо надання благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сім'ям поранених та загиблих у зоні АТО (на територіях проведення ООС)) та побудови ефективного механізму мінімізації їх негативних наслідків слід дослідити методи управління ризиками господарської діяльності та встановити їх місце в бухгалтерському обліку.

Відзначимо, що економічні перетворення в нашій країні викликали інтерес до питань ризику в господарській діяльності, а сама теорія ризику в процесі формування ринкових відносин не тільки одержала свій подальший розвиток, але стала затребуваною [8]. Леман М.Р. вважає, що при осмисленні природи діяльності, необхідно пам'ятати про господарську відповідальність, яка ототожнюється з ризиком [7].

До найбільш поширених методів управління господарськими ризиками, які застосовуються в практичній діяльності підприємств, належать розподіл ризику, страхування, одержання додаткової інформації, створення резервів, диверсифікація та лімітування. Кожний із перерахованих методів має як переваги, так і недоліки, тому, зазвичай, для мінімізації ймовірних негативних наслідків господарських операцій, що здійснюються в умовах ризику, обирають комбінацію вищевказаних методів. Аналіз комбінацій методів мінімізації негативних наслідків ризику дозволив зробити висновок, що диверсифікацію, страхування та передачу ризику недоцільно використовувати за незначного (низького) рівня ризику та стійкого фінансового стану підприємства, бо витрати на зазначені заходи можуть бути більшими, ніж одержаний прибуток від здійснення ризикованих господарських операцій. У такому разі необхідно використати резервування коштів, тобто самострахування, та лімітування. Але за критичного та катастрофічного фінансового стану, коли підприємство може зазнати великих збитків і навіть дійти до банкрутства, без диверсифікації, страхування і передачі ризику обійтися просто неможливо.

Зауважимо, що ризики в бухгалтерському обліку можуть знаходити своє відображення лише через такі об'єкти: позабалансові – непередбачені (умовні) зобов'язання (як складова ризику – подія); балансові – витрати, нестачі, шкода, збиток (як складова – наслідки), а також облік відображає стан та результати управління ризиками діяльності підприємства в розрізі досліджених вище методів.

Таблиця 1

Матриця застосування методів управління ризиками надання благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сімей поранених та загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС) для цілей бухгалтерського обліку

Види ризиків при наданні підприємством благодійної допомоги	Методи управління ризиками						Вид благодійної допомоги
	Відмова	Прийняття/лімітування	Резервування/самострахування	Страхування	Розподіл/передача	Диверсифікація	
1	2	3	4	5	6	7	8
– Ризик неотримання допомоги адресатом	+	+	+	+	-	+	Надання адресної допомоги конкретним особам
– Ризик отримання адресатом допомоги не в повному обсязі	+	+	+	+	-	+	
– Ризик отримання допомоги в обсязі меншому, ніж потребує адресат	-	+	+	-	-	+	
– Ризик порушення адресності	-	+	-	+	-	-	
– Ризик порушення цільового призначення	+	+	+	-	-	-	
– Ризик недоцільності (неефективності) соціальних заходів	+	+	+	-	+	+	Інвестиції в розвиток соціальної інфраструктури і впровадження інновацій у соціальній сфері
– Ризик знищення проінвестованого об'єкта соціальної сфери	+	+	+	+	+	+	
– Ризик малодоступності для використання соціальної інфраструктури	+	+	-	-	+	+	
– Ризик відсутності попиту на конкретний соціальний проект	+	+	-	-	+	+	Реалізація чи фінансування соціальних проектів, спрямованих на вирішення соціальних проблем військовослужбовців з місць військових конфліктів, сімей поранених та загиблих в зоні АТО (на території ООС)
– Ризик недостатності цільового фінансування соціального проекту	+	-	+	-	+	+	
– Ризик малодоступності запроваджених проектів для військовослужбовців з місць військових конфліктів, сімей поранених та загиблих в зоні АТО (на території ООС)	+	+	+	-	+	+	
– Ризик низького соціального ефекту	+	+	+	-	+	+	
– Ризик відсутності попиту (недоцільності)	+	+	+	-	+	+	У формі корпоративного волонтерства
– Ризик малодоступності для отримання адресатом	+	+	+	-	-	+	
– Фінансовий ризик	+	+	+	-	+	+	
– Ризик недостатності (в наявності) коштів при реалізації конкретної операційної чи грантової програми	+	-	+	-	+	+	У формі фінансового активу
– Ризик нецільового використання коштів	+	+	+	-	-	+	
– Ризик низького соціального ефекту від	+	+	+	-	+	+	

фінансованого проекту							
– Майновий ризик	+	+	+	+	+	+	У формі нефінансового активу / «in-kind giving» програми
– Ризик відсутності попиту на конкретний ТМЦ, наданий як благодійна допомога	+	-	+	-	+	+	
– Ризик порушення адресності “in-kind giving” програм	-	+	-	+	-	-	
– Ризик малодоступності для отримання бенефіціарами	+	+	+	-	-	+	
– Ризик низького соціального ефекту від “Pro-bono” послуг	+	+	+	-	+	+	У формі «Pro-bono» послуги
– Ризик відсутності попиту на конкретний вид послуг, робіт (ризик недоцільності)	+	+	+	-	+	+	
– Ризик надання послуг, виконання робіт низької якості	+	+	+	-	+	+	
– Ризик малодоступності для отримання адресатом	+	+	+	-	-	+	
– Податковий ризик (ризик оподаткування)	+	+	+	-	+	+	За набувачами / За отримувачами
– Ризик недоброчесності	+	+	-	-	-	+	
– Ризик нецільового використання допомоги	+	+	+	+	-	+	
– Ризик понесення значних операційних витрат у короткому періоді часу	+	+	+	-	+	+	Допомога, що надається за рахунок операційних витрат підприємства
– Ризик фінансової стійкості підприємства	+	+	-	-	-	+	
- Ризик ліквідності підприємства	+	+	-	-	-	+	Допомога, що забезпечується сформований резервом підприємства
– Ризик недостатності джерел формування резерву	+	-	-	-	+	+	
– Ризик недостатності самого резерву для надання благодійної допомоги	+	+	+	-	+	+	
– Ризик несвоєчасності формування резерву	+	+	+	-	+	-	

Отже, розглянемо облікові аспекти управління ризиками соціальної складової діяльності бізнес-структур в конфліктні часи, а саме в частині надання благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сімей поранених та загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС).

Здійснена класифікація видів благодійної допомоги (для військовослужбовців з місць військових конфліктів, сімей поранених та загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС)), залежно від її спрямування, форми надання, отримувачів та джерел забезпечення сприяла ідентифікації ризиків бізнес-єдиниць в розрізі окремого виду благодійної допомоги. А дослідження питання методики управління господарськими ризиками та встановлення їх облікових складових дозволило розробити матрицю ризиків (табл. 1) надання благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сімей поранених та загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС) з метою підвищення ефективності управління ними та удосконалення бухгалтерського обліку операцій, зумовлених методами управління ризиками. Розроблена матриця дозволяє обрати найбільш оптимальний метод управління ризиком залежно від виду благодійної допомоги з врахуванням можливих ризиків, що будуть її супроводжувати.

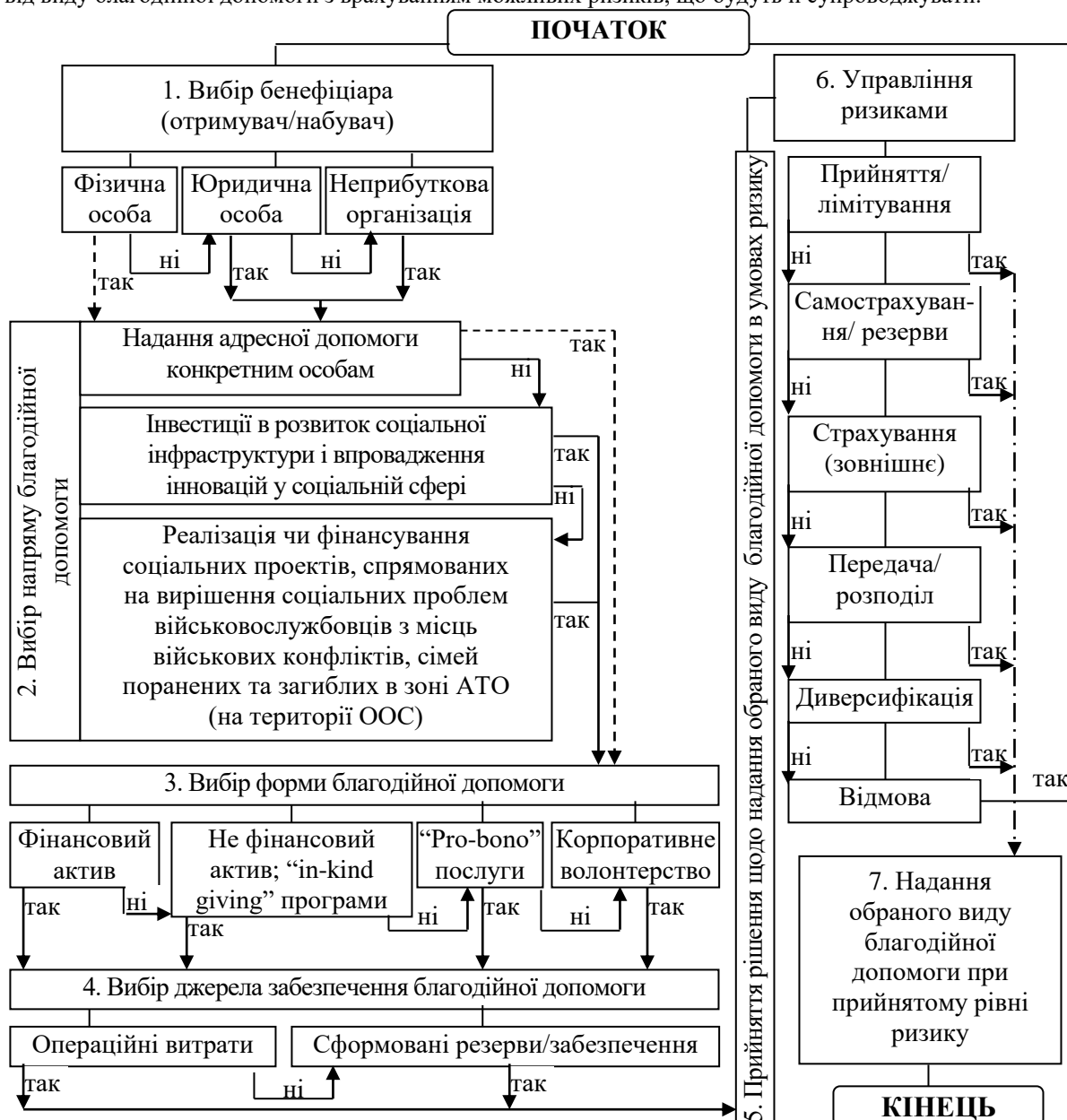

Рис. 1. Алгоритм управління ризиками підприємств, які здійснюють благодійність для військовослужбовців з місць військових конфліктів, сімей поранених і загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС)

Отже, запропонована матриця (табл. 1) є базисом в управлінні ризиками надання благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сімей поранених та загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС) та виступає регламентом застосування того чи іншого методу мінімізації негативних наслідків ризиків.

Проведене дослідження дозволило, поклавши в основу запропоновану матрицю, розробити алгоритм управління ризиками підприємств (рис. 1), які здійснюють благодійність для військовослужбовців з місць військових конфліктів, сімей поранених і загиблих в зоні АТО (на території ООС), задля мінімізації їх економічних та соціальних наслідків.

Цей алгоритм сприятиме подальшому розвитку питання облікового забезпечення ризик орієнтованого управління соціально відповідального бізнесу, зокрема удосконалення організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку заходів щодо мінімізації негативних наслідків господарських ризиків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, бухгалтерський облік є обслуговуючою сфера, яка покликана представляти кількісну інформацію фінансового характеру про економічні явища та факти, що може бути корисною для прийняття обґрунтованих управлінських рішень при виборі альтернативних варіантів дій. Бухгалтерський облік є тією підсистемою управління діяльності підприємства, яка покликана не лише забезпечувати генерування управлінських рішень, але надавати можливість вибору альтернативних варіантів.

Проведене дослідження напрямів реалізації соціальної складової діяльності бізнес-структур дозволило визначити види благодійної допомоги, яку вони можуть надавати, залежно від її спрямування, форми надання, отримувачів та джерел забезпечення. Це, в свою чергу, сприяло ідентифікації ризиків надання такої допомоги.

Все це дозволяє виявити реальні загрози при наданні благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сім'ям поранених та загиблих у зоні АТО (на території проведення ООС), а також визначити ймовірні наслідки ризиків соціально відповідальних підприємств-надавачів благодійної допомоги та встановити проблеми облікового забезпечення управління такими ризиками.

Окрім цього, дослідження питання порядку застосування методів управління господарськими ризиками підприємства та встановлення їх облікових складових для облікового відображення (подія; стан або наслідок; факт, що зумовлений застосування конкретного методу ризик-менеджменту) дозволило розробити матрицю та відповідний алгоритм управління ризиками підприємств при наданні благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сім'ям поранених і загиблих в зоні АТО (на території проведення ООС). Застосування приведених розробок при удосконаленні облікового забезпечення управління ризиками діяльності соціально відповідальних компаній сприятимуть мінімізації негативного впливу ризиків, викликаних явищем гібридної війни, та забезпеченню миру і соціально-економічної рівноваги.

Наведені пропозиції сприятимуть подальшій розробці методології бухгалтерського обліку в цілях управління ризиками соціально відповідальних компаній.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» / Верховна Рада України. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» / Верховна Рада України. – 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
3. Закон України «Про гуманітарну допомогу» / Верховна Рада України. – 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1192-14>.
4. Закон України «Про соціальні послуги» / Верховна Рада України. – 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/96>.
5. Податковий кодекс України / Верховна Рада України. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=340510&cat_id=293533.
7. Старостіна А. Ризик-менеджмент: теорія та практика / А. Старостіна. – Київ : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2004. – 200 с., С. 20.
8. *Lehmann M.* Allgemeine Betriebswirtschaftslehre / *M. Lehmann.* – 1927. – 448 p., 230.

References:

1. Verhovna Rada Ukrai'ny, (2012), «Pro blagodijnu dijalnist' ta blagodijni organizacii'», available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>
2. Verhovna Rada Ukrai'ny, (1999), «Pro buhgalters'kyj oblik ta finansovu zvitnist'», available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

3. Verhovna Rada Ukrainy, (1999), «Pro gumanitarnu dopomogu», available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1192-14>
4. Verhovna Rada Ukrainy, (2003), «Pro social'ni poslugy», available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/96>
5. Verhovna Rada Ukrainy, (2010), «Podatkovyj kodeks Ukrainy», available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Ministerstvo finansiv Ukrainy, «Polozhennja (standarty) buhgalters'kogo obliku», available at: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=340510&cat_id=293533
7. Starostina, A. (2004), *Ryzuk-menedzhment: teorija ta praktyka*, IVC «Vydavnytvo «Politehnika», Kyi'v, 200 p.
8. Lehmann, M. (1927), *Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*, 448 p., 230.

Вигівська Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми облікового забезпечення управління господарською діяльністю.

Хоменко Ганна Юріївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- обліково-аналітичне забезпечення венчурного фінансування підприємств.

Стаття надішла до редакції 05.09.2018.